

## Het zingen van gezangen in de geschiedenis van Hervormd Elburg

Door de synode van Dordrecht (1618/1619) is besloten dat in de erediensten van de Gereformeerde (sinds 1816: Hervormde) Kerk alleen de 150 Psalmen van David zouden worden gezongen, aangevuld met de Enige Gezangen. Aanvankelijk werden de Psalmen gezongen in de berijming van Petrus Datheen (1566), in 1773 werd van Staatswege een nieuwe berijming ingevoerd (en zelfs opgelegd). Deze berijming is feitelijk geen nieuw gemaakte berijming, maar een keuze uit drie bestaande, particuliere berijmingen.

In het begin van de 19<sup>e</sup> eeuw besliste de synode (die toen voornamelijk werd bemand door mensen die de moderne theologie aanhingen) o.a. dat de gemeenten naast de Psalmen ook moesten gaan zingen uit de bundel 'Evangelische gezangen'. Deze bundel gezangen bevatte goede gezangen maar ook een heleboel gezangen die de moderne theologie ademden. Dat laatste geldt nog meer voor de 'Vervolgbundel Evangelische Gezangen' die halverwege de 19<sup>e</sup> eeuw aan de bestaande bundel werd toegevoegd. Neem bijvoorbeeld een paar coupletten uit gezang 78 met als titel 'De ware christen en de beste burger':

*Komt, Christ'nen! Toont met woord en daad  
Dat wie de ware godsvrucht smaadt,  
Een Christen zonder huichlarij  
Altijd de beste burger zij.*

*Zich zijner roeping steeds bewust  
Werkt hij in zijnen kring met lust,  
Hij streeft naar grootheid, geld of goed,  
Nooit hooger dan hij streven moet.*

*Of, roept hem God tot hooger' staat,  
Om nut te doen met raad en daad,  
Dan is hij edel, deugdzzaam, vrij,  
De steun en d' eer der maatschappij.*

Er was vanuit de orthodoxie niet alleen kritiek op de inhoud van de gezangenbundel, maar ook op de verplichting. Er zijn kerkenraden geschorst door de classis omdat men weigerde gezangen in de eredienst te laten zingen. Berucht is het voorval van ds. L.G.C. Ledeboer die in Bethuizen zelfs de gezangenbundel van de kansel smeed en na de dienst in de pastorietaal begroef. Hierin ligt mede een motief tot de Afscheiding in 1834. Deze Afscheiding heeft, zij het op zeer beperkte schaal, ook plaatsgehad in Elburg.

In de 19<sup>e</sup> eeuw wordt de Hervormde Gemeente te Elburg gekenmerkt door een opleving van de orthodoxie. Met name vanaf ds. D. Gildemeester komt er een rij predikanten die heel duidelijk een orthodoxe prediking brengen ('Jezus Christus en Dien gekruisigd'). Er lijkt invloed te zijn van het Réveil, een internationale geestelijke opwekkingsbeweging.

Nu zijn uit de 19<sup>e</sup> eeuw nauwelijks preken van Elburger predikanten bewaard. Nog minder weten we van de liturgie die zij gebruikten. Toch zijn er enkele preken uitgegeven waarbij ook liturgische notities staan. Wij weten wat er in die diensten gezongen is.

**Ds. C.C. Callenbach** stond van 1861 tot 1867 in Elburg. Toen is hij met emeritaat gegaan. Kort daarna hield hij een preek over Mattheüs 26:6-13, onder de titel 'De zalving ten doode'. Er staat bij: 'Gezongen: Ps.65:1,2. Gez. 14:4. Ps.72:6'. Sowieso valt op dat er erg weinig gezongen werd. De psalmen werden gezongen in de berijming van 1773. Maar wat is 'Gez.14:4'? Dit is een gezang met meerdere coupletten onder de titel 'Lof des Scheppers', op de wijze van Ps.36. Vers 4 luidt:

*Ja groote Schepper van 't heelal!  
W' ontzonken door den diepsten val  
Aan onzen eersten luister.  
De trekken van Uw heerlijk beeld  
Ons eens zo glansrijk meegedeeld,  
Verzwolg een aaklig duister:  
Maar in dien nacht van 't bangst verdriet  
Ontzonken w' aan Uw liefde niet,  
Wij durven wederkeeren  
Daar w' U op een genadetroon  
Geground in 't bloed van Uwen Zoon  
Ook als Herschepper eren.*

Na ds. Callenbach stond **ds. W. Sijkens** in Elburg, van 1867 tot 1877. Van hem is een preek bewaard uit 1873. In deze dienst deden drie mensen belijdenis die overkwamen uit de Rooms-Katholieke Kerk. De preek gaat over Romeinen 5:1 en heeft als titel 'Rechtvaardig voor God'. Er is in deze gezongen: Ps.33:1. Ps.65:1,2. Gez.38:1,4. Gez.99:5. Ps.32:1,6. Welke twee gezangen waren dit? Gezag 38 kennen wij nog steeds: 'Alle roem is uitgesloten'.

*Alle roem is uitgesloten,  
Onverdiende zaligheen  
Heb ik van mijn God genoten,  
'k roem in vrije gunst alleen.  
Ja, eer ik nog was geboren,  
Eer Gods hand, die alles schiep,  
Iets uit niets tot aanzijn riep,  
Heeft Zijn liefde mij verkoren;  
God is liefd', o eng'lenstem,  
Mensentong, verheerlijk Hem!*

*'k Bleef Gods roeping nog weerstreven,  
Maar, verzoend door Jezus' bloed,  
Schonk Hij mij geloof ten leven,  
En vernieuwing van gemoed.  
'k Zag mijn schuld met schaamt' en rouwe  
'k Zag wat God m' in Christus gaf;  
'k Lei mijn' snooden argwaan af.  
En geloofd' aan 's Vaders trouwe:  
God is liefd', o eng'lenstem,  
Mensentong, verheerlijk Hem!*

Gezag 99 is een gezang voor een belijdenisdienst. Het wordt gezongen op de wijs van Psalm 66. Vers 5 luidt:

*Zie ons te saam Uw naam belijden  
O God met eerbied voor Uw troon!  
Ons zelve U ten dienste wijden  
In Christus Uwen lieven Zoon.  
Vereenigd in gevoel van zonden  
In uitzicht op Zijn schuldtrantsoen,  
Och, dat w' in liefde zaamverbonden  
Uw liefde dankbaar hulde doen.*

In 1894 overleed ds. J.C. Eijkman, die van 1874 tot 1884 in Elburg heeft gestaan. Naar aanleiding van zijn overlijden hield de toenmalige Elburger predikant **ds. G. van Dorssen** een preek over Lukas 19:41-44 met als titel 'De ontfermende Heiland tegenover Jeruzalem'. De preek is 'uitgegeven ten voordeele van de Christelijke School te Elburg'. In de dienst is gezongen: Ps.36:2, Ps.2:6, Gez.36:1,2 en Ps.2:7. Gezang 36 wordt gezongen op de melodie van 'Jesu meine Freude', en wij kennen dit lied nog steeds: *Heugelijke tijding, bron van hartverblijding, Evangeliewoord, Woord van God gegeven, Woord van eeuwig leven! Zalig die u hoort. Zalig hij wiens harte Gij, met een onverwikt vertrouwen, leert op U te bouwen.*

*Door zijn vredeboden doet God zondaars noden tot het hoogste goed;  
God heeft ons vergeven, God schenkt ons het leven, door des Heilands bloed.  
Ja, de Heer wil nog veel meer, boven bidden, boven denken, alles aan ons schenken!*

Ds. Van Dorssen werd opgevolgd door **ds. T. Doevendans** die Elburg diende van 1898 tot 1907. Zijn afscheidspreek in 1907 is uitgegeven onder de titel 'En hij stond op en ging heen' n.a.v. Hand.8:27a. Er is in deze dienst gezongen: Ps.25:2, Ps.25:4,6, en Gez.96. Ook dit gezang kennen wij nog steeds. Het luidt in de bundel die toen gebruikt werd als volgt:

*Halleluja! Eeuwig dank en ere  
Lof, aanbidding, wijsheid, kracht,  
Word' op aard en in den hemel, Heere!  
Voor uw liefd', U toegebracht!  
Vader! Sla ons steeds in liefde gade;  
Zoon des Vaders! Schenk ons uw genade;  
Uw gemeenschap, Geest van God!  
Amen, zij ons eeuwig lot.*

In 1906 werd de Gereformeerde Bond opgericht. In haar statuten staat dat terug wil naar de kerkorde (en daarmee ook de liturgie) van Dordrecht 1618/1619. Vanaf het begin is het zingen van gezangen door het hoofdbestuur afgewezen. Heel wat orthodoxe Hervormde gemeenten beriepen predikanten van de Gereformeerde Bond en besloten daarbij het zingen van gezangen af te schaffen. De verplichting om deze te zingen was door de synode overigens al afgeschaft. Zo heeft mijn opa het in 1925 als kind meegemaakt dat in Hervormd Wierden de gezangen werden afgeschaft toen de eerste GB-predikant, ds. Steenbeek, er zijn intrede deed. (hij maakte rond zijn 90<sup>e</sup> verjaardag mee dat de gezangen er weer werden ingevoerd...) Zo zal het ook in Elburg zijn gegaan.

Als we in alle voorzichtigheid uit het bovenstaande conclusies willen trekken, dan zijn het deze:

- De rechtzinnige predikanten in Hervormd Elburg lieten in hun diensten gezangen zingen uit de Evangelische Bundel.
- Hervormd Elburg behoorde niet tot de gemeenten waarin geen enkel gezang werd gezongen; kennelijk was de kerkenraad hierin niet zo stringent maar gehoorzaamde men het bevel van de synode.
- De kerkboeken in de kerkenraadsbanken van de Grote Kerk bevatten de bundel 'Evangelische gezangen'.
- In de eredienst waren de Psalmen altijd in de meerderheid.
- Men zong alleen de heel bekende Psalmen.
- De predikanten kozen de gezangen zeer bewust uit op inhoud. De hierboven genoemde opgegeven gezangen staan niet op gespannen voet met het gereformeerd belijden. De predikanten waakten ervoor dat er door verkeerde gezangen frictie zou ontstaan met hun prediking.

- Er wordt geen vastgesteld aantal gezangen opgegeven. Soms 1, soms 2, soms niet.
- Er zijn geen gegevens bekend van gemeenteleden die om het zingen van de gezangen de gemeente verlieten.

In 1938 verscheen, in opdracht van de Hervormde Synode, een nieuwe bundel gezangen. Hiermee wilde men tegemoet komen aan de toenemende roep uit de kerk om verlost te worden van de 19<sup>e</sup>-eeuwse, inhoudelijk gedateerde liederen. De *Bundel '38* (zoals die in de volksmond is gaan heten) was orthodoxer van inhoud maar heeft er in de meeste gemeenten die inmiddels de gezangen hadden afgeschaft, niet toe geleid dat men weer gezangen is gaan zingen. Terwijl liederen als 'Alle roem is uitgesloten' en 'Halleluja, eeuwig dank en ere' er wel in opgenomen zijn.

*AJM*